

Guerres

Jaume Angelats i Morató | Jordi Armadans i Gil | Neus Forcano
| Plàcid Garcia-Planas | Rafael Grasa | Miquel Àngel Llauger |
Julio L. Martínez | Òscar Mateos | Vicent Partal | Ferran Sáez
Mateu | Carles Torner | Joan Albert Vicens | Pit-roig Vinyals

p.7

Del costat dels infants:
una relectura d'*Apeirògon*
en temps d'horrors
MIQUEL ÀNGEL LLAUGER
p.114

p.II

*p.*13

Guerres i conflictes armats en un sistema internacional en procés de canvi accelerat
 RAFAEL GRASA
 p.17

¿Hem entrat a la Tercera Guerra Mundial?
VICENT PARTAL
p.28

¿Per què hi ha guerres que no plorem?
ÒSCAR MATEOS
p.43

Estripar Déu
PLÀCID GARCIA-PLANAS
p.58

Europa, entre la pau i la guerra
FERRAN SÁEZ MATEU
p.68

La guerra permanent de Rússia
al carnaval del món
CARLES TORNER
p.78

¿On són els pacifistes?
L'activisme i la reflexió
per la pau davant els conflictes actuals
JORDI ARMADANS I GIL
p.93

No us atureu,
forgeu relles de les vostres espases!
NEUS FORCANO
p.104

Contra el dolor dels altres, tot!
Una defensa radical de l'universalisme
arran del pensament de Simone Weil
PIT-ROIG VINYALS
p.124

Auschwitz o la guerra d'una altra manera
JOAN ALBERT VICENS
p.133

De la «guerra justa» a la «pacificació
justa»: el pensament moral de l'Església
JULIO L. MARTÍNEZ
p.147

Bíblia i violència:
prioritat de l'altre
i perspectiva de les víctimes
JAUME ANGELATS I MORATÓ
p.161

Entrevista a Timothy Garton Ash
CARLES TORNER
p.173

La crisi climàtica i els nous escenaris polítics
JOSEP ESPLUGA TRENC
p.189

Reflexions en temps convulsos (III)
FUNDACIÓ JOAN MARAGALL
p.197

OBITUARI

Déu és alliberador.
En memòria
de Gustavo Gutiérrez (1928-2024),
pare de la teologia de l'alliberament
XAVIER MORLANS
p.214

Manuel García Doncel,
teologia i física quàntica
DAVID JOU
p.232

Contemplata aliis tradere.
Record d'Alois M. Haas (1934-2025)
AMADOR VEGA
p. 235

RESSENYES I CULTURA

Emília Bea Pérez (ed.),
Una biografia epistolar. Simone Weil
JOSEP OTÓN
p.238

Ferran Sáez Mateu,
La fi del progressisme il·lustrat
DAVID MURILLO
p.241

Xavier Morlans Molina,
Sacerdotes célibes y sacerdotes casados
ANTONI MATABOSCH
p.244

Santuaris per la pau
SÍLVIA AULET
i JOSEP MARIA MALLARACH
p.246

55 anys de la publicació de l'article
«De l'ambigüitat a la contestació»,
d'Aureli Argemí
MARIA SALICRÚ-MALTAS
p.251

La música, una oportunitat per a la pau
ORIOL PÉREZ I TREVIÑO
p.256

El despropòsit al voltant de les obres del monestir de Sixena té moltes derivades. La més evident avui és la instrumentalització política del patrimoni cultural per part del govern d'Aragó, que amb la complicitat d'altres institucions i mitjans de comunicació ha desplegat el relat d'un imaginari basat en la falsa idea de l'espoli i d'una justa restitució. Després del capítol del centenar de peces del Museu de Lleida retornades forçosament a Sixena a finals del 2017, en plena aplicació del 155, ara, amb la sentència del Tribunal Suprem del passat 27 de maig del 2025, el focus d'atenció d'aquest litigi s'ha situat a les pintures murals de la sala capitular, una joia del romànic del 1200, que tampoc no van ser sostretes sense més, sinó arrencades del seu lloc d'origen per evitar-ne la destrucció definitiva en el transcurs la Guerra Civil. La declaració com a Monument Nacional el 1923 no va evitar que tot just començada la guerra es calés foc al monestir.

És ben sabut i estudiat que, en esclatar el conflicte, la Generalitat de Catalunya va reclutar un conjunt d'experts per mirar de salvar una part del patrimoni artístic català i aragonès, especialment a les zones més properes al front. Sixena s'inscriu en aquesta operació de *salvament*. Un equip de tècnics dirigits per l'arquitecte i historiador de l'art Josep Gudiol va arrencar els frescos i va custodiar-los fins que el 1940, en les difícils condicions de la postguerra, van dipositar-se al Museu d'Art de Catalunya (avui MNAC) per a la seva conservació. Un cop finalitzada la restauració, s'hi van instal·lar definitivament, fins avui. De tot plegat, en fa més de vuitanta anys.

Aquests són els fets. La veritat de Sixena, per tant, no és la d'un espoli premeditat, sinó la d'un rescat *in extremis* que va permetre salvaguardar una part de les obres de ser arrasades definitivament. Per això no deixa de sobtar que els mateixos que n'exigeixen el retorn amb discursos amb una bona càrrega de demagògia i hostilitat no reclamin, en canvi, altres peces romàniques procedents de l'Aragó que a principis del segle XX sí que van ser traslladades a museus estrangers, com el de Belles Arts de Boston o el Metropolitan de Nova York, amb operacions i en circumstàncies menys transparents.

No cal trencar-s'hi gaire el cap per copsar que la judicialització del cas de les pintures murals del MNAC respon a una estratègia amb un rerefons clarament polític i partidista. Per això és important mirar de situar sempre el debat en la dimensió correcta, que és de caràcter tècnic i també ètic: ¿És viable que siguin restituïdes al lloc d'origen sense malmetre-les d'una manera molt significativa? ¿És èticament justificable emprendre una operació amb grans incerteses, malgrat els avenços i la tecnologia disponible?

Hi ha un consens molt ampli entre els experts que, més enllà de la sentència judicial, cal un debat a fons, serè i al marge de qualsevol pressió política, institucional o econòmica. És el que exposa, per exemple, el manifest *El patrimonio no es bandera*, del 18 de juny passat, poc sospitós de parcialitat, en el qual un bon nombre d'acadèmics, conservadors, restauradors, historiadors de l'art i experts d'arreu de l'estat espanyol (i alguns també d'altres països), d'acord amb el codi ètic internacional de la restauració, afirmen coses com les següents:

La obra en litigio no es un símbolo ni una bandera que pueda agitarse según convenga, sino un bien cultural cuya integridad debe preservarse en beneficio de toda la sociedad, dada su importancia patrimonial. Y como conocemos el limitado esfuerzo que las administraciones dedican a la defensa y protección del patrimonio, esta sobreactuación nos parece simplemente demagógica. Lejos de este ruido, el análisis de la problemática de conservación debe abordarse únicamente desde el plano técnico y científico, dado que el judicial ya se ha dirimido.

I conclouen:

Se trata de una intervención con grandes incertidumbres y, por tanto, exige una actuación serena y exquisita. La pintura mural a debate es una obra creada para complementar la arquitectura monástica, y su arranque corresponde a condiciones y criterios de otras épocas. Se trata de una obra intrínsecamente frágil.

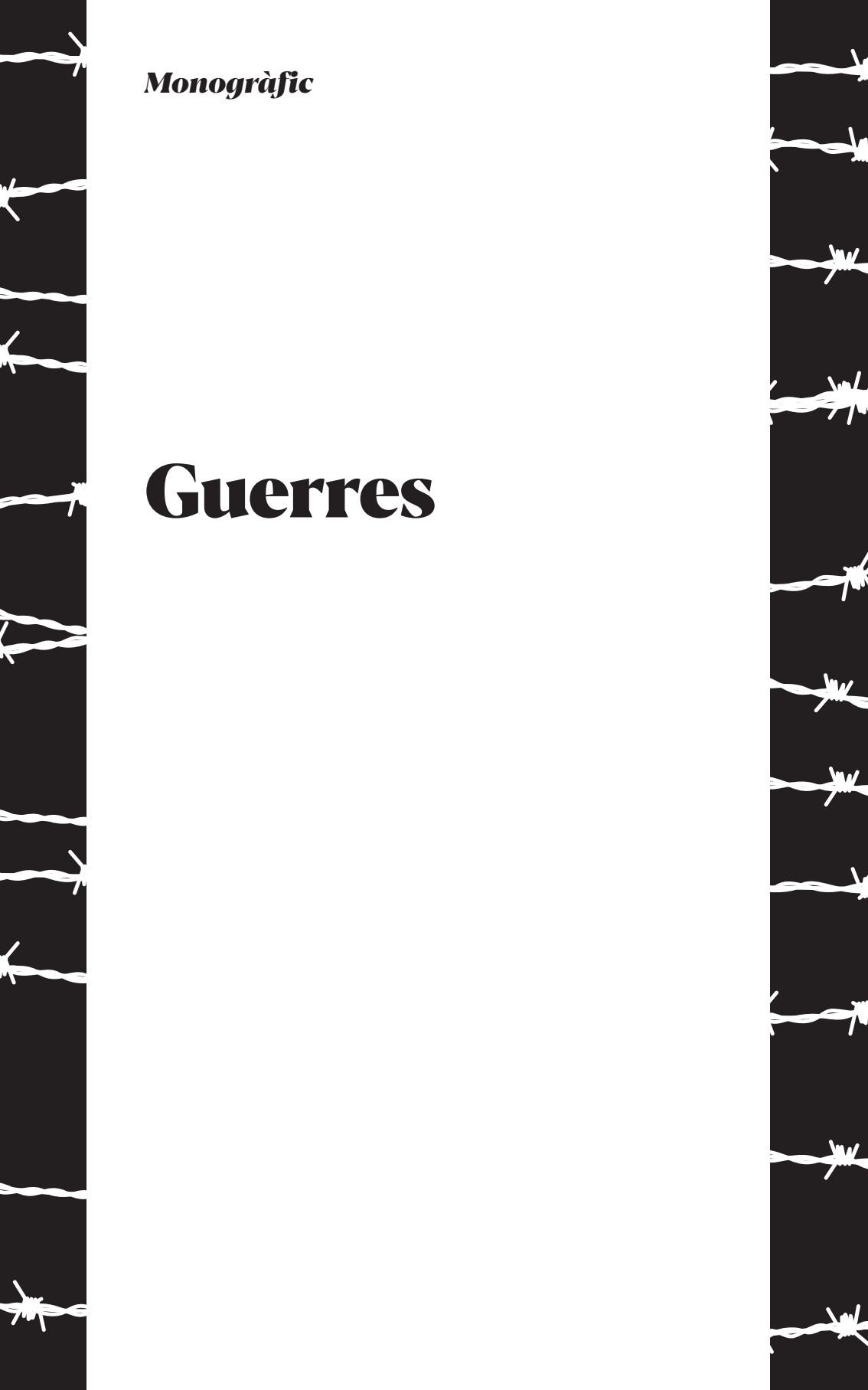
Tinguem en compte que en altres casos com el *Gernika* o la Dama d'Elx, per posar dos exemples ben diferents, l'argument de la fragilitat intrínseca ha estat utilitzat pel Ministeri de Cultura per evitar-ne el trasllat.

El prestigiós restaurador de la Capella Sixtina Gianluigi Colalucci (1929-2021), un dels màxims experts internacionals en pintura mural i una de les veus més respectades a tot el món en aquest camp, va manifestar públicament en diverses ocasions que, si bé el seu trasllat seria moralment just i respectuós, en la línia de les recomanacions de la UNESCO, els frescs de Sixena conservats al MNAC i reclamats per l'Aragó havien de ser «inamovibles», perquè des del punt de vista tècnic moure-les comportaria danys que en comprometrien de manera irreversible la futura conservació. I proposava d'instal·lar a Sixena una reproducció de les mateixes, tal com s'ha fet en altres casos, com els absis de Santa Maria i Sant Climent de Taüll, sense anar més lluny.

S'ha recordat poc aquests darrers temps que l'origen d'aquesta causa arrenca de fet amb la decisió del Vaticà, l'any 1995, de dividir els límits històrics de la diòcesi de Lleida, establerts a l'època de Ramon Berenguer IV, vuit segles abans. El decret, signat pel papa Joan Pau II el 15 de juny de 1995, traspassava 111 parròquies, gairebé la meitat de la diòcesi de Lleida, al bisbat de Barbastro-Monzón. Un procés que es va dur a terme en dues fases: la primera el mateix any 1995 i la segona el 1998. Després del decret papal, van arribar les reclamacions aragoneses sobre les obres d'art procedents de la Franja i exposades al Museu de Lleida, amb la resistència, recordem-ho també, del bisbe Francesc Xavier Ciuraneta (1940-2020) i amb l'oposició d'ajuntaments i feligresos.

Només amb aquests antecedents ja n'hi hauria prou per demanar que des de les instàncies corresponents l'Església

catòlica també manifesti oficialment quelcom respecte a les conseqüències nefastes que pot comportar ara el trasllat dels murals a la sala capitular de Sixena, en compliment del que ordena la sentència del Tribunal Suprem. D'experts en patrimoni, no n'hi falten. El que està en joc, malgrat la pèrdua d'algunes parts importants en l'incendi de 1936, és una àmplia iconografia de l'Antic i del Nou Testament, amb representacions que van d'Adam i Eva al paradís fins a la resurrecció de Jesucrist, passant per la mort d'Abel a mans del seu germà Caín, Noè i la construcció de l'arca, el sacrifici d'Isaac, l'exèrcit del faraó engolit pel mar Roig, Moisès rebent les taules de la Llei i escenes de la vida de Jesús, de les quals només s'han conservat parcialment les representacions de la flagel·lació, la crucifixió i la visita de les dones al sepulcre... Un patrimoni religiós i una herència espiritual, en definitiva, que va molt més enllà del seu valor estrictament material, històric o artístic. ◊

A decorative border consisting of horizontal strands of white barbed wire on a black background, running vertically along both the left and right edges of the page.

Monogràfic

Guerres

Gairebé no caldria justificar avui el perquè d'un

monogràfic dedicat a les *guerres*. Si en començar el segle XXI es va constatar una certa davallada del nombre de conflictes armats a tot el món —potser com a conseqüència d'un impàs després de la fi de la Guerra Freda—, vint-i-cinc anys després la realitat, malauradament, és tota una altra: vivim un dels moments de la història recent amb més guerres arreu del planeta, conegudes o desconegudes, visibles o invisibilitzades, actives o latents. Si tenim en compte, a més, que el pressupost global que els estats destinen actualment a despesa militar és dels més elevats dels darrers decennis (l'any 2024 la despesa mundial en defensa va augmentar gairebé un 10 % respecte de l'any anterior) i tot fa preveure que creixerà molt més els anys que venen, no podem pronosticar gaire res de bo per als propers temps.

L'antiga màxima *si vis pacem para bellum* ('si vols la pau, prepara la guerra'), si és que algun dia fou certa, avui s'està mostrant estrepitosament falsa: el 2024 es van registrar a tot el món seixanta-un conflictes armats repartits en trenta-sis països diferents, la xifra més alta des de 1945. El rearmament, doncs, no està fent el món més pacífic sinó més insegur. I no oblidem tampoc que cap de les nou potències nuclears actuals no va signar el tractat sobre la prohibició de les armes nuclears de l'any 2017. Alguns observadors indiquen que el que s'està produint és més aviat un reforçament i una modernització dels seus contingents nuclears. A tot això s'hi afegeix l'aparent fragilitat d'un moviment per la pau que, en altres períodes marcats per confrontacions bèl·liques importants, va

aconseguir tenir una incidència molt més directa en l'opinió pública mundial, tot i que seria un error valorar-ne l'eficàcia únicament a partir de les grans manifestacions ciutadanes.

La cruïlla en què està instal·lada l'Europa dels vint-i-set, amb diversos processos d'adhesió oberts, entre els quals Ucraïna, planteja també moltes incògnites. Forçada gairebé a destinar el 5 % del PIB a despesa militar en l'horitzó del 2035, tal com marquen els objectius de l'OTAN, pot veure's obligada també a replantejar la vigència del seu relat fundacional: que un altre conflicte com el viscut del 1939 al 1945 fos materialment impossible. ¿Resistirà aquest *metarelat* els aires de guerra que s'han instal·lat avui al món?

No és fàcil abordar qüestions com aquestes en una revista de periodicitat quadrimestral i que no pretén ser una publicació d'anàlisi de l'actualitat internacional. I més quan els conflictes en curs, almenys aquells que acaparen bona part de l'atenció mediàtica, estan subjectes a canvis de guió sovint imprevisibles. Qui sap el rumb que hauran pres els esdeveniments a Ucraïna, a Gaza, al Líban o a l'Iran en el mes i mig que haurà transcorregut des del tancament d'aquest número de *Qüestions* a principis de juliol, fins la seva distribució a final d'agost i principi de setembre. Les guerres no acostumen a fer vacances, i ja s'ha vist en diverses ocasions que aconseguir que es respectin els termes d'un alto el foc, ni que sigui amb objectius estrictament humanitaris, resulta cada vegada més complex. I es fa molt difícil de veure la fi negociada d'alguns dels conflictes en curs. Ningú no pot assegurar que en poques setmanes, en el tauler de joc dels conflictes armats actius, no apareguin nous actors ni es desencadenin escenaris insospitats que ho capgirin tot d'un plegat. Com tampoc no és possible anticipar les decisions d'alguns dirigents llunàtics i de tarannà erràtic i del tot imprevisible.

¿Estem vivint una *tercera guerra mundial* a trossos, com expressava sovint el papa Francesc? ¿Som a l'inici d'un autèntic conflicte de caràcter global? D'altra banda, la guerra avui no es desenvolupa només als camps de batalla. Té molts altres fronts en forma d'interessos econòmics, financers, tecnològics..., i es desplega en altres trinxeres com el ciberespai i la intel·ligència artificial. ¿Ens hem instal·lat, doncs, en la lògica de la *guerra permanent*? Aquests són només alguns dels temes que s'aborden en aquest monogràfic.

A l'entrevista que va concedir a *Qüestions* i que reproduïm completa, Timothy Garton Ash posa l'accent en el fet que, en el context actual, la Santa Seu és un dels pocs actors legítims per fer una crida al cessament de les hostilitats i al diàleg entre les parts en els diferents conflictes. En aquest sentit, el papa Lleó XIV ha fet plenament seu el llegat del seu predecessor d'un posicionament actiu a favor de la pau i de la diplomàcia. Si en la seva convalescència final a l'Hospital Gemelli Francesc seguia afirmant que sentia «pena i vergonya per la crueltat i l'estupidesa de la guerra», que «només afegeix més injustícia a la injustícia ja existent», Lleó XIV va començar el seu pontificat reclamant «una pau desarmada i que desarmi», i no hi ha discurs, audiència o homilia en què la tragèdia de la guerra i la necessitat imperiosa de la pau no siguin presents: «La guerra no resol els problemes, sinó que els amplifica i deixa profundes ferides en la història dels pobles, que triguen generacions a sanar», «Tot membre de la comunitat internacional té la responsabilitat moral de detenir la tragèdia de la guerra, abans que es converteixi en un abisme irreparable», «No hi ha conflictes distants quan està en joc la dignitat humana»... ¿Estem assistint a l'enterrament definitiu de la vella doctrina de la *guerra justa*?

15

MIQUEL CALSINA
Director de Qüestions de Vida Cristiana

Monogràfic

Guerres

Rafael Grasa: *Guerres i conflictes armats en un sistema internacional en procés de canvi accelerat.* | **Vicent Partal:** *¿Hem entrat a la Tercera Guerra Mundial?* | **Òscar Mateos:** *¿Per què hi ha guerres que no plorem?* | **Plàcid Garcia-Planas:** *Estripar Déu.* | **Ferran Sáez Mateu:** *Europa, entre la pau i la guerra.* | **Carles Torner:** *La guerra permanent de Rússia al carnaval del món.* | **Jordi Armadans i Gil:** *¿On són els pacifistes? L'activisme i la reflexió per la pau davant els conflictes actuals.* | **Neus Forcano:** *No us atureu, forgeu relles de les vostres espases!* | **Miquel Àngel Llauger:** *Del costat dels infants: una relectura d'Apeirògon en temps d'horrors.* | **Pit-roig Vinyals:** *Contra el dolor dels altres, tot! Una defensa radical de l'universalisme arran del pensament de Simone Weil.* | **Joan Albert Vicens:** *Auschwitz o la guerra d'una altra manera.* | **Julio L. Martínez:** *De la «guerra justa» a la «pacificació justa»: el pensament moral de l'Església.* | **Jaume Angelats i Morató:** *Bíblia i violència: prioritat de l'altre i perspectiva de les víctimes.*

Diàleg

Timothy Garton Ash, amb Carles Torner.

Mirador

Josep Espluga Trenc: *La crisi climàtica i els nous escenaris polítics.* | **Fundació Joan Maragall:** *Reflexions en temps convulsos (III).*

Obituari

Déu és alliberador. En memòria de Gustavo Gutiérrez (1928-2024), pare de la teologia de l'alliberament, per Xavier Morlans. | *Manuel García Doncel, teologia i física quàntica, per David Jou.* | *Contemplata aliis tradere. Record d'Alois M. Haas (1934-2025), per Amador Vega.*

#282 | AGOST 2025
TERCERA ÈPOCA
12 EUROS

9 770214 776008

